

можна дати схоже завдання й на складнішу тему (наприклад, «Хімічна реакція»).

Використання віршованих форм на стадії рефлексії (синквейн, хайку, діаманта, вірш-малюнок) є ефективним для розвитку мислення й становлення навички вираження почуттів через аркуш паперу.

Написання віршів надає вивченню або повторенню нового матеріалу більшої творчості. Крім того, вірш дає змогу краще уявити складні терміни й категорії, визначити їх головні ознаки.

Запропоновані форми віршів досить прості для школяра.

Використовуючи алгоритм, учні швидко досягають гарних результатів, успішно складаючи цікаві вірші.

У цих віршах важливими є і зміст, і форма написання.

УЧИТЕЛЯМ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ

Молодший шкільний вік сприятливий для того, щоб закласти основу для вміння, бажання вчитися.

Значне місце в мотивації молодшого школяра посідає оцінка. Безпосередній зв'язок між оцінкою та знаннями встановлюють лише деякі учні. Здебільшого діти запевняють, що оцінка радує або засмучує їх та їх батьків. Не всі діти розуміють зміст оцінки, але більшість дітей прагнуть працювати на оцінку. У ситуації зіткнення мотивів, коли діти могли обрати — працювати на оцінку або розв'язувати завдання, що вимагає розумової активності, міркування, більшість дітей зазвичай обирають завдання на оцінку.

Оцінка виражає й ступінь знань, і громадську думку про того, кому її виставлено, тому діти прагнуть до неї не стільки заради знань, скільки заради збереження й підвищення свого престижу. У зв'язку із цим молодший школяр може використовувати й неприйнятні шляхи для отримання бажаних оцінок, схильний до переоцінювання своїх результатів.

За даними Ш. О. Амонашвілі, 78 % учнів початкових класів, які отримали різні оцінки (крім найвищої), повертаються додому зі школи незадоволеними, вважаючи, що вони заслужили на вищі оцінки, а вчителі занизили їх. Інші звикають до своїх невдач, поступово зневіряються у своїх силах і байдужіють до отримання оцінок.

У зв'язку з тим що молодші школярі надають таке велике значення оцінці, необхідно, щоб вона набула іншого змісту, щоб учні розглядали її як показник рівня знань і вмінь. Оцінна мотивація вимагає особливої уваги вчителя, тому що вона містить небезпеку формування егоїстичних спонукань, негативних рис особистості.

Навчання має полімотивований характер, тобто до нього школяра спонукає не один, а кілька мотивів. Формування мотивів навчання припускає наявність трьох блоків, кожний з яких має свій набір компонентів і взаємозв'язків, означає свій вид діяльності (емоційний, мотиваційно-цільовий, пізнавальний). Кожний блок розглядають стосовно отриманого результату, який є підставою для використання в інших блоках.

Отже, кожний новий блок ґрунтується на попередньому, стаючи на цьому етапі пріоритетним, управляє іншими й підпорядковує їх собі. Залежно від навчальної ситуації один блок може пронизувати або доповнювати інший. Так, емоційно-вольові прояви молодших школярів мотивують їх поведінку, орієнтовану на досягнення мети. У розвитку здібності до цілепокладання важливу роль приділяють умінню дитини управляти своїми емоціями, поведінкою й діяльністю. Завдяки розвитку самостійності в молодших школярів формується вміння ставити мету й передбачати результат майбутньої діяльності. Водночас у дитини проявляються такі якості, як ініціативність, допитливість, що дає змогу їй володіти емоціями й регулювати свою поведінку.

Головне завдання *емоційного блоку* полягає в тому, щоб зацікавити учнів пізнавати нове. Учитель використовує для цього такі прийоми:

- створення ситуації успіху — через виконання завдань, сильних для всіх учнів, вивчення нового матеріалу, зважаючи на отримані раніше знання;
- позитивний емоційний настрій — через створення на уроці доброзичливої атмосфери довіри й співпраці, яскраве й емоційне мовлення вчителя;
- рефлексію — через оцінювання власної діяльності й діяльності інших, оцінювання результату діяльності, питання, що вимагають різноманітних відповідей (наприклад: «Чому було складно?», «Що нового дізналися на уроці?» та ін.);
- цікавість, незвичайний початок уроку — через використання музичних фрагментів, ігрових і змагальних форм, гумористичних хвилинок.

Мотиваційно-цільовий блок розв'язує завдання навчити учнів цілепокладання в навчанні, усвідомлювати мету навчання та її реалізовувати. Це уможлиблюють такі прийоми:

- переривання й незавершеність навчальної діяльності — через створення ситуації браку знань і самостійне визначення мети наступної діяльності;
- надання права вибору — через різнорівневі завдання, дозованість домашніх завдань, спільне планування діяльності на уроці, варіювання завдань за ступенем значущості, переривання й незавершеність діяльності;
- реакція на помилку — через прийоми «лови помилку», з'ясування причин помилок і визначення наступних дій;
- практична спрямованість — через співвіднесення навчального матеріалу з конкретно життєвою ситуацією, визначення значущості досліджуваного матеріалу.

Пізнавальний блок спрямований на формування навчальної діяльності, що означає вміння самостійно визначати навчальне завдання (проблему) і опановувати нові способи навчальних дій, прийоми самоконтролю й самооцінювання своєї навчальної діяльності. Це завдання реалізують за допомогою таких прийомів:

- залучення учнів до колективної діяльності — через організацію роботи в групах, ігрові й змагальні форми, взаємоперевірку, колективний пошук розв'язання проблеми, прийоми «метод проб і помилок», надання учнями допомоги одне одному;
- незвичайна форма подання матеріалу;
- створення проблемної ситуації — через аналіз, порівняння навчальних об'єктів, організацію навчання від учнів, створення ситуації браку знань, установлення протиріч;
- співпраця на уроці — через спільне розв'язання проблеми й протиріч, евристичну бесіду, навчальну дискусію, визначення істотних ознак предметів, класифікацію, узагальнення, моделювання;
- залучення учнів до оцінної діяльності — через організацію рефлексії, використання рефлексивних лінійок, відгуків учнів про відповіді інших, оцінювання проміжних досягнень;
- стимулювання діяльності — через оцінювання, подяку, словесне заохочення, виставку кращих робіт, надання вчителем незначної допомоги, ускладнення завдань.

Зазвичай навчальну діяльність дитини спонукають не одним мотивом, а системою різноманітних мотивів, які переплітаються, взаємодоповнюються, перебуваючи у певному взаємозв'язку.

Мотиваційна сфера — ядро особистості. На початку свого шкільного життя, маючи внутрішню позицію школяра, дитина прагне вчитися. Причому вчитися добре, відмінно. З-поміж різноманітних соціальних мотивів навчання, мабуть, провідними є мотиви «порадувати батьків», «прагну більше знати», «на уроці цікаво». Маючи знання, учень отримує високі оцінки, які, у свою чергу, — джерело інших заохочень, запорука його емоційного благополуччя, предмет гордості. Коли дитина успішно вчиться, хвалять її, і вчителя, і батьків, ставлячи за приклад іншим дітям. У класі, де думка вчителя — не просто вирішальна, а єдина авторитетна, ці аспекти стають першочерговими.

Навчальна діяльність є провідною для молодших школярів. Для того щоб вона була успішною, потрібно мотивувати через емоційний інтерес. Перевагу потрібно віддавати не зовнішній мотивації (отримати оцінку), а внутрішній («станеш цікавішим іншим людям», «зможеш досягти чогось»).

Для того щоб процес формування пізнавальної мотивації молодших школярів відбувався успішно, педагог розв'язує такі завдання:

- вивчення особистісно-мотиваційної сфери учнів, визначення умов і факторів, що впливають на її формування;
- виявлення педагогічних умов, що забезпечують розвиток мотиваційної сфери особистості школярів;
- опанування прийомів організації навчальної діяльності учнів, сприяння формуванню мотиваційної сфери особистості.

Кожний педагог стикається з такою проблемою, як знецівлення деяких учнів навчальною діяльністю.

ПРИЧИНИ ЗНИЖЕННЯ МОТИВАЦІЇ

- Ставлення учня до вчителя.
- Ставлення вчителя до учня.
- Особиста значущість предмета.
- Розумовий розвиток учня.
- Продуктивність навчальної діяльності.
- Нерозуміння мети навчання.
- Страх перед школою.

Як організувати навчальну діяльність школярів, щоб вона стала для них не лише обов'язком, а радістю пізнання світу?

А. Ейнштейн зауважував: «Помилково вважати, що почуття обов'язку та примусу допоможуть учневі знаходити радість у тому, щоб дивитися й шукати».

Одним із ефективних мотиваційних механізмів підвищення розумової активності того, кого навчають, є **ігровий характер навчально-пізнавальної діяльності**.

Навчальна гра має важливу закономірність: первісна зацікавленість зовнішньою стороною явищ поступово зацікавлює їх внутрішньою суттю.

Численні дослідження довели, що пізнавальний інтерес стимулює волю й увагу, допомагає легше й міцніше запам'ятати інформацію. Пізнавальний інтерес є сполучною ланкою для розв'язання триєдиного завдання навчання, розумового розвитку й виховання особистості. Пізнавальний інтерес пов'язаний зі складною системою інтелектуальної, вольової та емоційної сфер особистості.

УМОВИ, ЩО СПРИЯЮТЬ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ В ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ

- Розвитку пізнавального інтересу, любові до досліджуваного предмета й до самого процесу розумової праці сприяє така організація навчання, за якої учень долучається до самостійного пошуку й відкриття нових знань, розв'язує проблемні завдання. Учителі початкових класів широко застосовують проблемно-пошукові технології навчання.
- Для зацікавлення досліджуваним предметом необхідно розуміти потреби, важливість, доцільність вивчення предмета в цілому й окремих його блоків.
- Чим більше новий матеріал пов'язаний із засвоєними раніше знаннями, тим більше він цікавить учнів. Зв'язок досліджуваного з інтересами, що вже існували в школяра раніше, також сприяє підвищенню інтересу до нового матеріалу.
- Ані занадто легкий, ані занадто складний матеріал не зацікавлює. Навчання повинне бути важким, але посильним.
- Чим частіше перевіряють та оцінюють роботу школяра (у тому числі він сам), тим цікавіше йому працювати.
- Як можна частіше перевіряти знання? Робота в парах зі взаємоперевіркою за допомогою «сигнальних кружків», розповідь домашнього завдання одне одному, хоріві відповіді на нескладні питання. Коли учень працює біля дошки, клас отримує завдання — уважно слухати й підготувати рецензію на відповідь або оцінювання відповіді; «метод закритої дошки» — учень працює за закритою дошкою, згодом порівнюють розв'язання із класом («Бліцтурніри») тощо).
- Важливим також є оцінювання конкретної відповіді без переходу на особистість дитини. Необхідно спочатку відзначити

переваги відповіді й лише потім — недоліки. М'якою формою оцінки невдачі є фраза: «Було б краще, якби...».

- Важливими у стимулюванні пізнавального інтересу є позитивна психологічна атмосфера уроку, обрання демократичного стилю педагогічної взаємодії: прийняття своїх учнів незалежно від їх навчальних успіхів, перевага спонукання, заохочення, розуміння й підтримки. Психологічне «погладжування» учнів: вітання, прояв уваги до якомога більшої кількості дітей — поглядом, посмішкою, кивком.
- Чим молодша дитина, тим більше матеріалу слід подавати в образній формі. Недарма І. Песталоцці принцип наочності назвав золотим правилом дидактики.
- У навчанні необхідно створити можливості для творчості, диференціювання.
- Найпростіший спосіб для створення ситуації успіху на уроці — визначеність домашнього завдання. Учні чітко повинні знати, що якщо вони виконають завдання в повному обсязі, у рекомендований спосіб (переказування, визначення головних тез, відповіді на запитання), то їх відповідь буде успішною. З цією метою на кожному уроці обумовлюють, що і як слід підготувати вдома.

СТИМУЛЮВАННЯ ПІЗНАВАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ УЧНІВ У ПОЧАТКОВИХ КЛАСАХ

1. Дидактичні ігри (сюжетні, рольові тощо).
2. Наочність.
3. Творчі роботи з різних предметів.
4. Участь у предметних олімпіадах.
5. Науково-дослідницька діяльність.
6. Проектна діяльність.
7. Позакласні заходи щодо предметів.
8. Індивідуалізація (урахування не тільки здібностей, але й інтересів).
9. Диференціація (різнорівневі завдання).
10. Використання різних педагогічних технологій:
 - ігрових;
 - особистісно орієнтованих;
 - розвивальних;
 - проблемних;
 - комп'ютерних уроків.
11. Інтегровані уроки.
12. Картки, перфокарти для індивідуальної роботи.